

Afonso Cruz

Princíp Anny
Kareninovej

portugalský
inštitút ●

Preložila
Zuzana Greksáková

Afonso Cruz
Princíp Anny Kareninovej

Z portugalčiny preložila
Zuzana Greksáková

Preklad a vydanie publikácie podporil z verejných zdrojov formou štipendia a dotácie Fond na podporu umenia.

Vydanie diela finančne podporili DGLAB/Kultúra a Camões, IP – Portugalsko. Obra apoiada pela DGLAB / Cultura e pelo Camões, IP – Portugal.

Princíp Anny Kareninovej
z portugalského originálu *Princípio de Karenina*

Copyright © Afonso Cruz, 2018
First published in Portugal by Companhia das Letras, 2018.
The author is represented by Bookoffice
(<http://bookoffice.booktailors.com/>).

Preklad a rozhovor © Zuzana Greksáková
Projektový manažment Zuzana Chudíková
Jazyková redaktorka Anna Šikulová
Grafický návrh obálky a sadzby Aurélia Garová
Fotografie © Afonso Cruz

Slovak edition © Portugalský inštitút, Bratislava 2023, portugal.sk
Tlač EXPRESPRINT s.r.o., Partizánske
Printed in the Slovak Republic
ISBN 978-80-999-67-28-2

Afonso Cruz

Princíp Anny
Kareninovej

Môjmu otcovi

„[Peržania] si po sebe najviac vážia svojich najbližších susedov, potom tých, čo žijú neďaleko týchto susedov, a tak ďalej, postupne, podľa vzdialenosti, pričom nemajú žiadnu úctu k tým, čo bývajú najďalej od nich. Myslia si totiž, že sú zďaleka najlepší národ na svete, a to po všetkých stránkach, a veria, že čím ďalej človek žije, tým je nemravnejší, a že národy, čo žijú najďalej, sú najhoršie na svete.“

Herodotos: *Dejiny*

„Egyptania nazývajú všetkých, čo nehovoria ich jazykom, barbarmi.“

Herodotos: *Dejiny*

„Hovorí sa, že amazonky vykrúcali svojim synom v detstve kĺby – niekedy kolenné, inokedy bedrové, aby z nich spravili mrzákov a zabránili mužskému pokoleniu vzoprieť sa ženám. Ďalej im ukladali sedavé práce, robili z nich remeselníkov, obuvníkov či kováčov. Nevieť, koľko pravdy je na tom (...)“

Hippokrates: *O kĺboch*

Ja by som bol nešťastný v šťastnom svete, ona by bola šťastná v akomkoľvek svete.

Tento príbeh – môj a tvojej mamy – je aj твоjím príbehom. Na tomto pochmúrnom mieste (vieš, čo sa tu píše na všetkých stenách a je súčasťou štruktúry a entelechie podobných stavieb? „Nedúfaj nik: nik nevyjde, kto vchádza.“) je písanie mojím prepoďtatnením, premenou chleba na slovo a slova na otca. Čelím tak kameňu, z ktorého je postavená táto budova, jeho zhubnému vplyvu, a určitým spôsobom verím v možné vykúpenie. Nevieľ, či aj ty, tak ako tvoja mama, máš tú obdivuhodnú schopnosť byť šťastná v hocijakom svete, nezávisle od ťažkostí. Ako tvoj otec dúfam, že áno. Tu, kde sa nachádzam, je šťastie luxusom, a možno aj preto, že som sa po prvý raz ocitol v naozaj zúfalej situácii, dosiahol som to, čo mi pohodlie ani prepych, ani bezpečie neumožnili – zvláštnu radosť, na ktorú nemá svet ani okolnosti vplyv a ktorá v nás, napriek všadeprítomnej bolesti, vyvoláva úprimný, nepoškvrnený úsmev ukrytý pod tým veľmi znepokojujúcim, utrápeným výzorom.

Nehovoríme rovnakým jazykom, ale dúfam, že niekto ti tento príbeh preloží, že si ho prečítaš alebo ti ho prečíta

niekto iný, lebo iba od toho závisí moja spása. A pravdepodobne aj tvoja.

Mama sa vždy rada láskala s mojou vrodenu deformatou a dlho som nerozumel prečo. Poznačilo ma to na celý život. Nedokonalosť. Nedokonalosť, ktorá bola pre mňa v rovnakej miere a rovnakým spôsobom záchranou i utrpením.

Prakticky celý môj viditeľný životný priestor zaplnil v detstve môj otec, mamu pritom vyhostil za spoločenskú hranicu, na akési neznáme, gynoidné miesto, kde spoločenské roly boli jasne oddelené, a z manželiek sa tak stali akési privilegované slúžky, ktoré vedeli len o tých svojich právomociach, ktoré súviseli s organizáciou domácnosti. Jediné, čo im v tom spoločenskom exile zostalo, bolo neviditeľné, sotva badateľné riadenie našich životov prostredníctvom lásky.

Spomínam si, že raz večer si ma otec zavolať (môj otec patril medzi ľudí, čo sa občas pri rozprávaní dramaticky odmlčia, zatvoria oči a palcom a ukazovákom si zatlačia viečka) a prinútil ma, aby som si prisadol k nemu (pod sem, chlapče, sadni si). Spomínam si na tú chvíľu, bol to vzácny okamih blízkosti, a tak som k nemu bojzливо dokrival a neisto sa usadil na pol zadku na stoličke. Otec mal stále zatvorené oči a hlavu mierne sklonenú. Potom pomaly, teatrálne zdvihol tvár, otvoril oči a povedal: „Nikdy neopusti túto krajinu,

chlapče, nikdy nechod' z domu ďalej, ako je naozaj nevyhnutné, je to nebezpečné.“

Znova zatvoril oči a priložil si palec a ukazovák na viečka. „Je to veľmi nebezpečné,“ zopakoval poslepiečky. „Ak niečo potrebuješ, daj si to poslať poštou. Usalaš sa pred kozubom, lebo nič nie je príjemnejšie či dôležitejšie.“ Otvoril oči a leda bolo sa pousmial. „A pokiaľ ide o tvoju nastávajúcu, vyber si nejakú z nášho kraja alebo aspoň z našej krajiny, naše ženy sú pracovité. Hoci sú škaredé, sú počestné. Ožeň sa s dcérou lekárnika alebo doktora. Večer vyžaduj ticho a prijmi nevyhnutnú samotu, ktorú by si mal chlap pestovať v záujme vlastnej mužnosti. Je to prosté. Večer, ako som už spomínal, sa posad' ku kozubu, zapál' si cigaru alebo fajku, no neopováž sa ani len dotknúť tej papierovej pliagy, cigariet, tie škodia zdraviu, ani nevieš ako, nalej si brandy, zamysli sa nad minulosťou a urob si potrebné plány do budúcnosti. Nekompromisnosť a vážnosť, presne to si vyžaduje život.“

A ja som sa zrazu bál vyjsť z dediny, každý krok bol dobrodružstvom. Mal som osem rokov.

Z okna v obývačke bolo vidieť cyprusy, rástli popri cestičke až po bránu na statok. Rástol tam aj starý figovník, v čase dozrievania plodov ho obsypali vrabce a škorce, ani čo by aj vtáky boli figy. Na oblohe sa vznášalo niekoľko havranov. Naša obývačka bola z kameňa. Nielen steny, všetko bolo pevné, zo žuly – slová, vzduch, starobylý nábytok, roky ukryté v štrbinách domu, krajina za oknami, ktoré sa ťahali od stropu až po zem. Prirodzene, môj otec stál k oknám vždy otočený chrbtom, lebo presne tak sa správal k vonkajšiemu svetu – pohrdavo.

Vzal si fajku, zapálil ju od uhlíka v kozube, nalial si brandy a prešiel si ukazovákompô fúzoch.

Pozorne som ho sledoval, podrobne som skúmal každý jeho pohyb, a keď som bol sám vo svojej izbe, napodobňoval som ho pred veľkým zrkadlom na dubovej skrini. Každé gesto ma naplňovalo duševným pokojom, aký vyžaroval z otca, hoci vedel, že ho obkľučuje cudzina a barbari, ktorí v nej žijú.

Keď si vybavím jeho obraz, vidím muža sediaceho s prekríženými nohami. Naplňa si fajku, potom si ju zavesí do úst a bafká. Tvár mu zahaľuje dym – tvár muža s arogantným, nevšímavým a zároveň unaveným pohľadom, akoby

si lámal hlavu nad svetom, ktorý sa rozprestiera za hranicou jeho tela. Ale jeho typickou psychologickou črtou, takou hmatateľnou ako sval či noha, boli varovania pred vonkajším svetom (s ukazovákam a palcom na viečkach), pred všetkým, čo nazýval cudzím, a to nielen z geografického, ale aj z morálneho hľadiska.

„Počúvaj ma, chlapče, niektoré miesta sú nám geograficky prístupné, ale sú morálne a psychologicky deviantné. Správny muž nikdy neopúšťa svoje územie, divočina je pre divochov. Predstav si, že by tu všade žili surovosauri s ostrými tesákmi. Divočina je pre zver, pre primitívov, pre mužov bez kravaty, ako sa im len hovorí? Moderní umelci. Jedia sendviče. Na umelcovi je dobré iba jedno – staré umenie, ostatného sa treba strániť, je to pliaga. Počúvaj ma, chlapče, správny chlap nikdy neopúšťa svoje územie. Muž bez šiat, bez služobníctva, bez rodiny, bez kobercov a maľovaných zátiší je nikto. Pamätaj, chlapče, že tu nie sme sami, sme súčasťou civilizácie, a keď cestujeme, opúšťame ju. Stačí krok mimo a hneď sú z nás opice. Pred živočíšnosťou nás chránia steny, závesy, okná, kreslá, všetko naokolo je naším opevnením pred Mongolmi, Turkami, pred svetom.“

„Ale aj Paríž je ďaleko a pán doktor Vala hovorí, že je to najcivilizovanejšie mesto na svete.“

„Paríž je civilizovaný len pre Parížanov, pre nás je otupením vo forme mesta. Domovu sa nič nevyrovná, na svete nie je mesto, ktoré by mohlo konkurovať domácejmu zázemiu. Pre nás je Paríž divé zviera. Iba tu dnu, v posvätnom vnútri tohto príbytku, sme skutočne ľuďmi.“

„A čo v kostole?“

„Aj v kostole, pokiaľ nie je ďaleko od domova a ak cestou od svojho príbytku k Božiemu stánku dodržiavame všetky

potrebné opatrenia. Aj tých pár metrov nás môže morálne zabiť. Chvíľu si nedávaš pozor, a zrazu len chodíš štvornožky, neznalý etiky.“

„Deje sa to tak rýchlo?“

„Je to prosté, tam vonku striehne hrôzostrašná beštia.“

V tom čase som si myslel, že ide o akési podobenstvo, ako podobenstvá, s ktorými som sa stretával na omši pri čítaní z evanjelia – o pastierovi, chlebe, rybách, stratej ovci, márnokratných synoch, semenách a podobných veciach, ale potom som začal mať priam haptický pocit – akoby som sa dotkol uhlíkov v kozube a popálil sa –, že tá hrozná beštia, čo sa motá okolo nášho domu a môže mi smrteľne ublížiť, naozaj existuje. Čím ďalej som zašiel od domu, tým väčšmi som sa bál, až som si vymyslel rovnicu na výpočet strachu (v matematike, v počtoch, ako sa hovorilo, som bol veľmi dobrý), bol to výsledok vzdialenosti (v metroch) od domu vynásobenej časom (v sekundách), ktoré som strávil mimo domova ($F = v \cdot \check{c}$). Vyjadrený bol v jednotkách strachu, v deimoch a foboch (fob je tisícina deima), pomenovaných podľa knihy o mytológii v otcovej knižnici, ktorá mi učarovala. Napokon vo mne aj koniec ulice vyvolával zdesenie. Ako osemročný som mal jediný cieľ – dostať sa na predmestia tak, aby som cestou nezomrel od strachu.

Keď slúžka z Mealhady zrána otvorila okná, aby vyvetrala izby, závesy povievali a náš domov sa na krátke, no zriedkavé okamihy usmieval. Ako keď mama hrala na klavíri a ja som sa opieral do akordov, akoby to bola pohovka. Cez dlhú chodbu ku mne doliehali tóny. Predstavoval som si, že tie skladby sú sprievodnou hudbou môjho života, a všetko som prispôboval rytmu, poskakoval som zároveň s niektorými tónmi, hýbal som sa podľa tempa kompozície či rýchlosťou zvuku. Otec mal k akordom (do ktorých som sa opieral, ani čo by boli poduškami, alebo som v nich plával ako japonský kapor) opačný vzťah, videlo sa mi, že hudba ho zraňuje. Keď mama dlho cvičila, podišiel k nej a povedal: „trochu ticha, prosím,“ a dom zrazu zosmutnel a závesy prestali povievať.

Okrem ranných hodín za klavírom si mama zvyčajne po obede často pospevovala pesničky z rádia, v ktorých sa tvrdilo, že je dobré ísť zavčasu spať a skoro ráno vstať, že chudobní ľudia sú šťastnejší, že z pokory sa dá najesť a podobne. Počúval som ju a sledoval, očarený polohlasným trilkovaním a jemnými záchvevmi jej pier. Mama hovorila málo, a tak každé jej slovo bolo vzácne. Jej vety boli – takmer vždy pod skromným rúškom jednoduchosti – zvláštne, no zároveň hlboké. Priznávam, že naše rozhovory boli také zriedkavé, že som ich význam možno nafúkol či prehnal, spomínam si na to s odstupom času a teraz v dospelosti zveličujem jej slová. Ale ako som vrazil, mama si celé hodiny nôtila pesničky z rádia a jedného dňa sa mi priznala, že si ich nespieva ani tak preto, lebo sa jej páčia, ale že si rada pospevuje s tisíckami ďalších ľudí. Vtedy som tomu nerozumel, ale dnes si viem živo predstaviť zástup žien, áno, išlo najmä o ženy, ktoré pri žehlení, praní, uspávaní detí, varení fazule či štrikovaní prestali plakať, hľadeli z okna, zatvorili oči, ženy, ktoré si v tú istú chvíľu ako moja mama pospevovali rovnakú pieseň znejúcu z rádia. Možno cítila akési spojenie, zvláštne, nenápadné prepojenie, neviditeľné priateľstvo, ktoré na chvíľu prekrylo jej bolesť, aby si mohla zborovo

zaspievať pieseň. Keď nalaďovala rádio, akoby sa zlaďovala s ostatnými ženami.

Nesnažila sa zmeniť svet, chcela byť len jeho súčasťou.